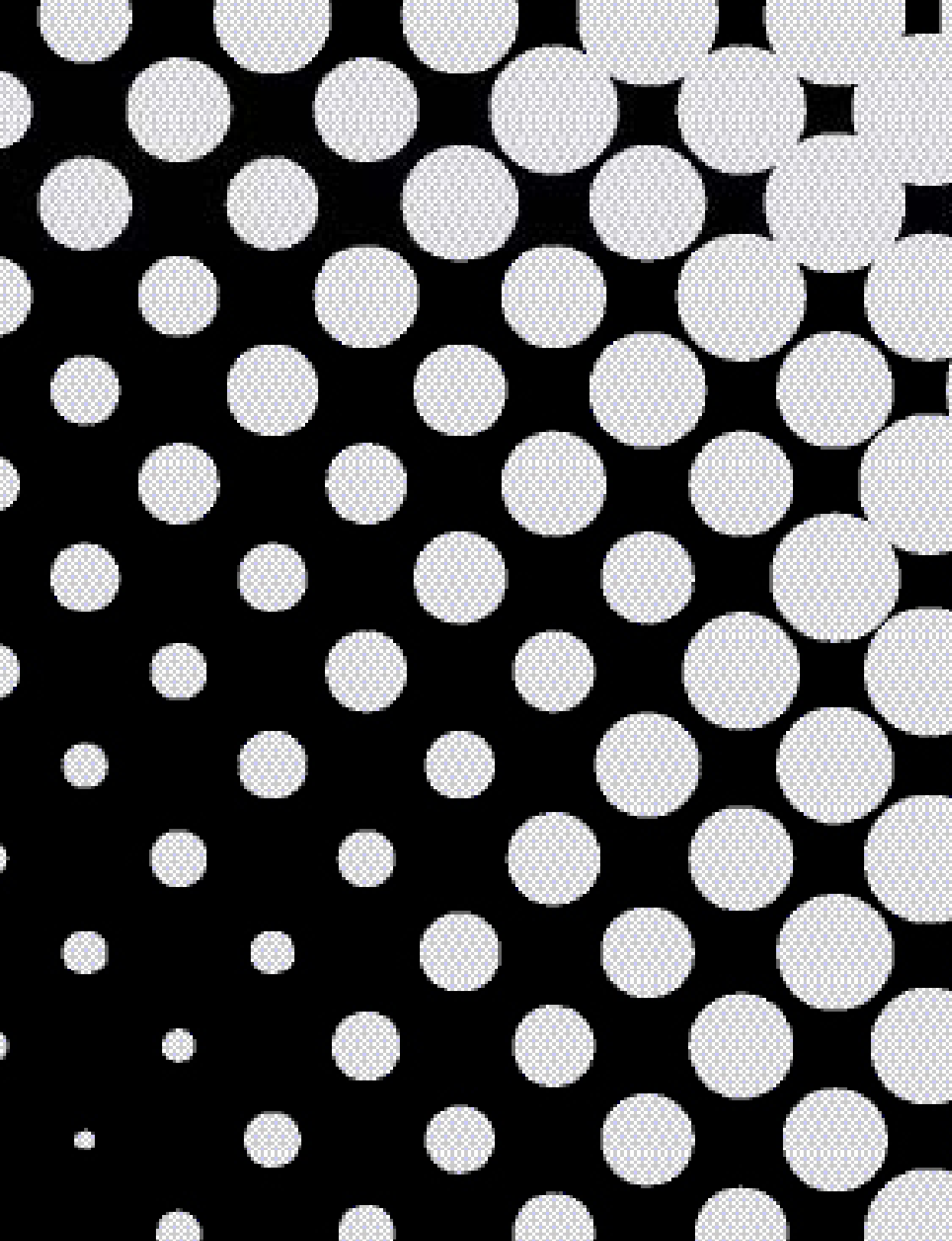
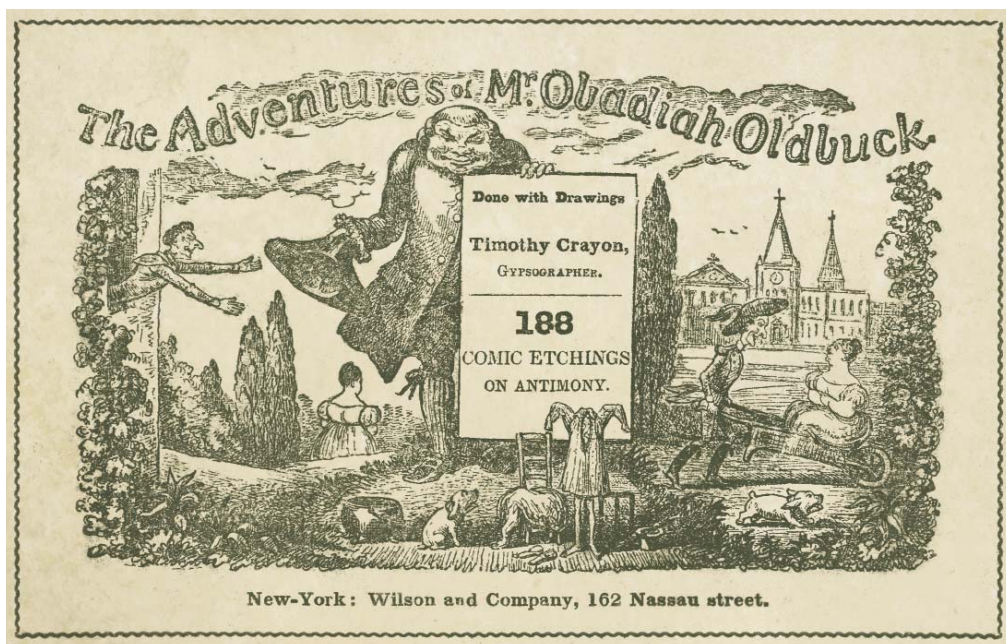

1 Před
1930

Lásky pana Tupohlavého 1837

 Rodolphe Töpffer (1799–1846)

Název originálu *Les Amours de Mr Vieux Bois*

První vydání vlastním nákladem (Švýcarsko)

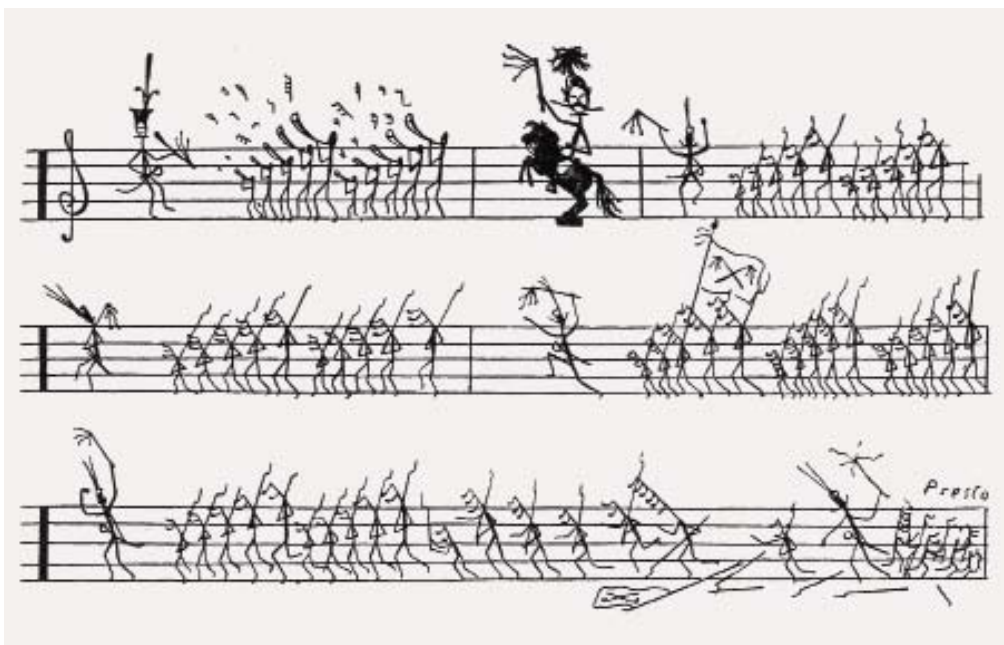
Jazyk originálu francouzština

Žánr humoristický, dobrodružný

Rodolphe Töpffer byl frankofonní Švýcar ze Ženevy. Protože mu oční choroba zabránila v dráze profesionálního malíře, živil se jako učitel. Ve 20. letech 19. století začal vytvářet vlastní obrázkové příběhy a v roce 1827 dokončil svůj první komiksový příběh (ačkoli tehdy to slovo ještě neexistovalo): třicetistránkový sešit se 158 políčky obsahujícími text a hrubě načrtnuté kresby v rámečcích. Legračnickému hrdinovi stíhanému všemožnými nezdary dal autor jméno monsieur Vieux Bois (pan Tupohlavý, doslova „sta-

ré dřevo“). Příběh plný akce, honiček a nehod připomínal filmovou grotesku. Töpffer tento první náčrt nevydal, ale po letech jej překreslil, čímž vznikla rozšířená verze „příběhů v rytinách“ (*histoires en estampes*) se souhrnným názvem *Les Amours de Mr Vieux Bois* (vydání z roku 1837 obsahovalo 198 obrázků na 88 stránkách, to z roku 1839 už 221 obrázků na 92 stránkách). Ať už Töpffera uznáme za vynálezce komiksu, nebo ne, je jisté, že ovládl techniku stříhu, montáže a načasování jako nikdo před ním.

Protože v té době neexistovala žádná ochrana autorských práv, příběhy monsieur Vieux Boise se brzy dočkaly pirátského vydání ve Francii a pak i anglické verze jako *The Adventures of Mr. Obadiah Oldbuck*, a to nejprve v Británii (1841) s titulní ilustrací od známého karikaturisty Roberta Cruikshanka a pak i v USA (1842) jako čtyřicetistránkové samostatné číslo týdeníku *Brother Jonathan Extra*. Toto vydání z roku 1842 (ovšem sepsané už 1827) lze považovat za první komiks vydaný ve Spojených státech. Töpffer vytvořil dalších šest obrázkových seriálů, např. *Histoire de Mr Jabot* (1831). **HvO (ir)**

Dramatická historie Svaté Rusi 1854

 Gustave Doré (1832–1883)

Název originálu *Histoire Dramatique, Pittoresque et Caricaturale de la Sainte Russie*

První vydání J. Bry Ainé (Francie)

Žánr historický

Titul byl Dorého čtvrtou a zároveň poslední obrázkovou knihou. Po prvotině *Les Travaux d'Hercule* ovlivněné Töpfferem následovaly tituly, které napříště předznamenaly podobu komiksu. Gustav Doré vytvořil *Dramatickou, pitoreskní a karikaturní historii Svaté Rusi* na vrcholu své tvůrčí dráhy a uplatnil při ní celou škálu uměleckých schopností. Přesto tento riskantní podnik skončil finanční ztrátou. Kniha se zcela vymykala všemu ostatnímu, co autor během své všestranné kariéry vytvořil. Šlo o jeho první výlet do světa sku-

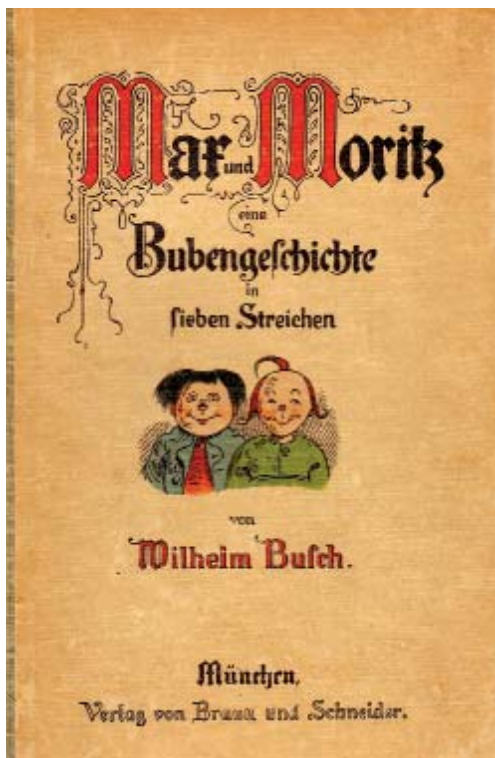
tečné historie a navíc o ambiciózní dílo obsahující přes pět set ilustrací na více než stovce stran. Doré napsal i většinu textového doprovodu, od krátkých popisků po rozvláčné a místy i trochu těžkopádné vyprávění, ale je především autorem obrázků, z nichž každý vznikl jako samostatný dřevoryt. Některé jsou jen hrubě nahozené, jiné lze prohlásit za vrchol jeho ilustrátorského umění. Zvláště na počátku knihy lze nalézt skvělé kompozice, ty však ke konci svazku přecházejí v pouhé rychle čtanané skici.

Autorův pohled na Rusko a Rusy osciluje mezi rádo- by vědeckým přístupem a drsnou karikaturou. Jeho Rusové kupříkladu vznikli jako kříženci polárního medvěda a mrože, jejich povaha je odedávna válečnická, ne-li přímo krvelačná, jsou stále s něčím nespokojeni, ale dál hrbí hřbet a vládnou jim nevypočitatelní šíleni.

Okruh čtenářů byl v době vzniku limitován vysokou cenou a propagandistickým tónem knihy. Přesto je dodnes považována za malý zázrak knižní grafiky, ať už kvůli stránce „pokaňkané“ inkoustem či vinnému listu zakrývajícímu jistou část ilustrace před zrakem cenzora. **PM (ir)**

Max a Mořic 1865

 Wilhelm Busch (1832–1908)

„Ven z postele, plný hrůzy,
strýček chvátá velmi brzy.“

Podobná díla

Frederick Burr Opper: *Happy Hooligan*
Bud Fisher: *František a Josef* (Komár, 1928–1930)
Rudolph Dirks: *The Katzenjammer Kids*
Josef Lada: *Šprýmovské kousky Františka Vovíska a kozla Bobeše* (Albatros, 2004)

Název originálu *Max und Moritz, eine Bubengeschichte in sieben Streichen*

První vydání vlastním nákladem (Německo)

České vydání *Max a Mořic* (Kalich, 2005), též *Jan a Jára* (Jíchovo nakl., 1944), *Vít a Věna* (SNDK, 1959)

Žánr humoristický

Wilhelm Busch proslul už za svého života jako autor vtipných textů a kreseb. Dnes jej oceňujeme především coby jednoho z průkopníků komiksu. Tím, že graficky oddělil průvodní slovo od ilustrací, dosáhl vypravěčské nezávislosti.

Ve svém *Virtuosovi*, kresleném příběhu v patnácti obrázcích, představuje Busch čtenáři prostřednictvím pianisty nejrůznější hudební styly, od dábělské fugy *Fuga del Diavolo* po *Finale furioso*. Na posledním obrázku zdůraznil klavíristovy divoké pohyby pomocí „rozmazaných“ kontur, a stal se tak prvním kreslířem, který použil tohoto výtvarného prostředku.

V tehdejším Německu vycházely obrázkové příběhy v satirických časopisech jako *Fliegende Blätter* a *Münchener Bilderbogen*. Díky cyklu příběhů o dvou uličnících Maxi a Mořicovi, klasickému dílu dětské literatury, vydělali vydavatelé druhého z nich značné sumy, avšak autor se musel spokojit s pouhou almužnou a nakonec spolupráci s magazínem přerušil. Poslední kreslený příběh z jeho pera nesl příznačný název *Die Hungerpille* (Pilulka proti hladu). Buschovy satirické texty a obrázkové příběhy si opakovaně braly na mušku příslušníky určitých společenských vrstev, především pak pokrytecké šosáky.

Buschovi darebáci Max a Mořic inspirovali Američana německého původu Rudolpha Dirkse při tvorbě *The Katzenjammer Kids*, velmi úspěšného cyklu kreslených příběhů vytvořeného na objednávku tiskového magnáta Williama Randolpha Hearsta, který se stal předobrazem všech dalších klasických komiksů vydaných v USA. **MS (ir)**

Ally Sloper 1867

 Charles Henry Ross (1835–97)
a „Marie Duval“ (1847–?)

Název originálu *Ally Sloper*

První vydání časopis *Judy* (Velká Británie)

Jazyk originálu angličtina

Žánr humoristický

Díky popularitě, které dosáhl v tištěné i jevištní podobě, lze Allyho Slopera zřejmě označit za první superstar v dějinách komiksu. Tento viktoriánský antihrdina – opilec a budižkničemu, snadno rozpoznatelný podle velkého červeného nosu opuchlého od nadměrného pití, ošuntělého obleku (často s lahví čouhající ze zadní kapsy), pomačkaného klobouku a záplatovaného deštníku – se začal od roku 1867 pravidelně objevovat v časopise *Judy*, periodiku konkurujícím britskému magazínu *Punch*, i když si svůj debut odbyl už několik let předtím v šestákovém magazínu. Jeho tvůrcem byl Charles Ross, ale charakteristické rysy vtiskla Allymu Sloperovi především Rossova manželka Emilie de Tessier (tvořící pod pseudonymem Marie Duval), která si v roce 1869 vzala na starost výtvarnou stránku příběhů.

Roku 1873 vyšla kniha s názvem *Ally Sloper: A Moral Lesson*. Stála jeden šilink a obsahovala výběr toho nejlepšího, co bylo v časopise *Judy* do té doby otiskáno – v podstatě se jednalo o Sloperovu autobiografii složenou z řady eskapád, často podnikaných společně s židovským partákem Ilym Moem (v nichž Ally například vybírá přemrštěné vstupné na představení laterny magiky nebo předstírá, že je slepý žebrák). Kniha obsahuje rovněž Allyho příhody coby zpravodaje za prusko-francouzské války 1870 a zážitky z cest kolem světa. Inspirace dílem Roberta Cruikshanka a Wilhelma Busche je zřejmá, avšak jak podotýká historik umění David Kunzle, Marie Duval použila některé výtvarné techniky (záměrné deformace, neobvyklé úhly zobrazení), které se staly běžnými teprve mnohem později.

Kniha se dočkala opakovaných dramatinizací (několik divadelních kusů podle ní napsal i sám Ross). **RS (ir)**

Baltazarova hostina 1881

 „Caran d’Ache“ (1858–1909)

Název originálu *Un Festin de Balthazar*

První vydání časopis *La Vie militaire* (Francie)

Jazyk originálu francouzština

Žánr humoristický

Emmanuel Poiré, vnuk důstojníka Napoleonovy armády, se narodil v Moskvě. V roce 1877 přesídlil do Francie, kde vstoupil do armády a začal přispívat satirickými kresbami do armádního časopisu *La Vie militaire*. Zvolil si pseudonym Caran d’Ache podle ruského slova *karandaš* (tužka) a záhy se proslavil perokresbami stínového divadla pro pařížský kabaret *Le Chat Noir*. Později začal kreslit černobílé i barevné karikatury pro periodika *La Revue illustrée*, *La Vie Parisienne* a *Le Figaro*.

Přestože Poiré – Caran d’Ache preferoval příběhy beze slov, dobře si uvědomoval, že slova v nich hrají zásadní roli – právě díky své absenci. S oblibou je nahrazoval manipulací s kresbou. Například krátký obrázkový příběh nazvaný *Duelanti a motýl* představuje dva šermíře svádějící souboj. Jiný muž uloví do cylindru motýla, přiblíží se k duelantům a podrží cylinder jednomu z nich nad hlavou: výsledkem je, že druhý šermíř dostane neškodný zásah do hýždí...

To, že byl Caran d’Ache opravdovým průkopníkem komiksu, ale nejlépe dokazuje jeho *Maestro* z roku 1894. Autor tehdy nabídl listu *Le Figaro* ambiciózní řadu příběhů beze slov, které mohly dohromady tvořit jeden z nejranějších komiksových románů v dějinách. Obzvláště si cenil skutečnosti, že takový příběh si může „přečíst“ a porozumět mu kdokoli, bez ohledu na jazykovou bariéru. Caran d’Ache už celý projekt dokončit nestačil, ale dochované díly jsou od roku 1999 vystaveny ve Francouzském národním centru komiksu. Objev dalších skic a sešitů v oddělení grafiky pařížského Louvru zajistil Emmanuelovi Poirému pevné místo v panteonu francouzských kreslířů. **BS (ir)**

Hlouposti a nesmysly 1884

 Arthur Burdett Frost (1851–1928)

Název originálu *Stuff and Nonsense*

První vydání Charles Scribner's Sons (USA)

Jazyk originálu angličtina

Žánr humoristický

Arthur Burdett Frost, kmenový karikaturista měsíčníku *Harper's Monthly*, který se proslavil také litografiemi z amerického venkova, patřil ke klíčovým osobnostem zlatého věku americké ilustrace. Jeho groteskní karikatury lidských pošetilostí všedního dne byly předchůdcem dnešních novinových stripů. Antologie nazvaná *Stuff and Nonsense* svědčí o průkopnickém používání techniky „časoběrné fotografie“ a rozfázovaného obrázku. Najdeme v ní příběhy bez sloh i opatřené komentářem, včetně autorových nejznámějších dílek, jako je *Osudová chyba – příběh kočky* (bláznivá historka o kočce, která spolkla jed na krysy) nebo *Vzduchoplavci* (popisující spoušť, kterou za sebou nechávají dva nešikovné v horkovzdušném balonu), a také desítky ilustrovaných žertovných říkanek – limericků. Tento humorový a lehce potrhlý koktejl ukazuje, v čem tkví největší síla Frostova umění: je to neuvěřitelná expresivnost jeho postav, lidských i zvířecích, a pozoruhodný talent zachytit pouhou perokresbou bleskurýchlý pohyb.

Frost rovněž ilustroval knihy Lewise Carolla a Marka Twaina. Ve 20. století se mu dostalo tvrdé kritiky ze strany představitelů hnutí Harlem Renaissance sdružujícího umělce černé pleti, za způsob, jímž zobrazoval černochoy, zejména pak za ilustrace k *Rozprávám strýčka Rémyse* z pera Joeeye Chandlera Harrise. Je pravdou, že původní vydání *Stuff and Nonsense* také obsahovalo některé urážlivé karikatury Irů, které sám Frost z dalšího vydání v roce 1888 vypustil.

Navzdory všem kritickým hlasům byl Frost vpravdě mistrným kreslířem, jehož jedinečné umění obdivují i současní čtenáři. **DN (ir)**

Rodina Fenouillardových 1889

 „Christophe“ (1856–1945)

Název originálu *La Famille Fenouillard*

První vydání časopis *Le Petit Français Illustré* (Francie)

Jazyk originálu francouzština

Žánr satiricko-dobrodružný

Po devět týdnů mezi únorem a dubnem 1889 otiskoval pařížský týdeník pro mládež *Le Journal de la Jeunesse* seriál příběhů nazvaný *Une Partie de campagne* (Výlet do přírody). Autorem námětu i kreseb byl Marie-Louis-Georges Colomb, pozdější známý botanik. Ani on sám si tehdy neuvědomoval, že je iniciátorem přerodu kresleného seriálu v novinový strip. Zatímco během prvních pěti týdnů se v časopise objevoval vždy jen jediný malý obrázek doprovázený krátkým humorovým textem, po zbylé čtyři týdny to byla pokaždé série dvou, tří nebo dokonce pěti kreseb. Colomb popisoval trampoty fiktivní pařížské rodiny Cornouilletových – otce, matky a dvou dcer, pravděpodobně dvojčat – objevující okolní svět. Autor, v té době již vážený profesor na lyceu, potřeboval nalézt pseudonym, pod kterým by publikoval. Nakonec si zvolil přezdívku Christophe (Christophe Colomb je francouzská podoba jména Kryštof Kolumbus) a vymyslel si i kaligrafický podpis v podobě velryby.

Ještě v témž roce 1889 svůj původní námět o rodině Cornouilletových rozvedl do podoby plnohodnotného komiksového stripu s textem pod rámečkem. Příběh začal vycházet 31. srpna pod jiným názvem – *La Famille Fenouillard* – a v jiném časopise, *Le Petit Français Illustré*. Mezi léty 1889 až 1893 Christophe napsal a nakreslil celkem padesát tři pokračování, částečně i pro potěchu vlastního syna Pierra (nar. 1883). Z původních Pařížanů se nyní stala rodina z provinčního města, která se proti vlastní vůli vydává na cestu kolem světa: do Spojených států, na Dálný východ i napříč Tichým oceánem. Rodiče Fenouillardovi obchodují s punčochami a galanteriím z božího. **HvO (ir)**